

RÄTTNINGSMALL – INDUSTRIELLA REVOLUTIONEN

1a. Varför startade den industriella revolutionen i England enligt KÄLLA 1?

[3 poäng]

- 1. Kolonialismen samt den globala ekonomin gynnade England som därmed fick en växande marknad för sina varor.** Citat ”Först och främst passade den expanderande globala ekonomin under sjuttonhundratalet det merkantilistiska England anmärkningsvärt bra. Det koloniala imperiet som England aggressivt byggt upp förstärktes av deras dominans i Latinamerika och i den afrikanska slavhandeln vilket innebar en växande marknad för engelsktillverkade varor.”
- 2. Transporter till och inom England var billiga och väl utbyggda.** Citat ”Även England själv passade väl in i detta system. I en tid då det var mycket billigare att transportera varor över vatten jämfört via land låg ingen del av England mer än 30–35 km från navigerbart vatten. Från 1770-talet förstärkte en kanalbyggnadsbom kraftigt denna naturliga fördel.”
- 3. England hade inga inhemska tullar vilket gynnade transporter av varor inom landet.** Citat ”Det fanns inte heller några inhemska tullar som hindrade handeln, vilket det fanns i Frankrike före 1789 och det politiskt delade Tyskland.”
- 4. Det engelska jordbruket var mycket produktivt och de hade låga priser på livsmedel. Detta skapade ett ekonomiskt överskott för vanliga engelska familjer som användes till konsumtion – med andra ord så blev det en ökande efterfråga på olika varor.** Citat ”Jordbruket spelade en central roll för den industriella revolutionen i England. Engelska jordbrukare var näst de holländska bönderna de mest produktiva runt år 1700 och de utvecklade samt använde kontinuerligt nya metoder inom jordbruket under detta århundrade. Resultatet, särskilt före 1760, var en period med rikliga skördar och låga livsmedelspriser. Den normala engelska familjen behövde inte använda nästan allt de tjänade för att köpa bröd. De kunde köpa en del på andra föremål, tillverkade varor som läderskor, en rakhyvel för mannen, en hatt eller en sjal till dottern. På detta sätt kompletterade efterfrågan på varor inom landet efterfrågan från kolonierna.”
- 5. Det engelska bank och kreditväsendet var väl utvecklat vilket gynnade investeringar inom industrin.** Citat ”Till skillnad från 1700-talets Frankrike hade England en effektiv centralbank och välutvecklade kreditmarknader.”
- 6. Det fanns en politisk stabilitet i den konstitutionella monarkin i Storbritannien vilket gynnade den industriella utvecklingen.** Citat ”Monarkin och den aristokratiska oligarkin, som gemensamt styrde landet sedan 1688, gav en stabil och förutsägbar regering.”
- 7. Storbritannien hade utvecklat en liberal ekonomi som tillät satsningar på industrin utan några restriktioner.** Citat ”Samtidigt lät regeringen den inhemska ekonomin arbeta ganska fritt med få restriktioner, vilket uppmuntrade personliga initiativ, tekniska förändringar och en fri marknad.”
- 8. Det fanns ett överskott av lantarbetare som lätt kunde flyttas över till de växande industrierna.** Citat ”Slutligen hade England sedan länge haft en folkrik grupp som var lönearbetare inom jordbruket, ett landsbygdsproletariat vars antal ökades ytterligare av inneslutningsrörelsen (enclosure) vid slutet av sjuttonhundratalet. Dessa löntagare på landsbygden var relativt rörliga jämfört med exempelvis bönderna i Frankrike och västra Tyskland som var knutna till sina respektive byar. Tillsammans med alla de som arbetat inom förlagsindustrin (lantarbetare i hemmen) bildade de en potentiell industriell arbetskraft för de kapitalistiska företagen.”

Minst tre av de ovanstående påståendena skall finnas med i svaret för att få full poäng på denna uppgift.

1b. Tolka budskapet i KÄLLA 2.

[2 poäng]

Vad är det vi ser i denna bild?

Vi ser ett antal skelett (över ett dussin) som sitter på ett stort bord och syr kläder i en ganska stor lokal. De verkar arbeta mycket målmedvetet (sitter lutade över sitt arbete och tittar inte upp). Vi noterar vidare att ingen av skeletten har kläder på sig. Till höger i bilden sitter en tjock herre i hög hatt och brokiga kläder. Han röker cigarr och verkar övervaka de som sitter och syr. För att förstärka hans avslappade attityd så blundar han (ev. kisar med ögonen) och har ena handen i byxfickan. Mannen lutar sig (med ryggen) mot en pulpet. Lite till

höger om den tjocke mannen bakom pulpeten kan vi skymta ett ansikte. Kanske är det den person som håller reda på räkenskaperna. Bildtexten till denna karikatyr är ”Billiga kläder”.

1. **Bilden kritiserar förhållandet för arbetare i Storbritannien under den tidiga industrialiseringen, bl.a. så finns det en stor skillnad mellan de som arbetar och de som övervakar arbetet.** Skillnaden mellan skeletten utan kläder som alla sitter böjda och arbetar och den välklädde tjocke mannen med handen i byxfickan som sitter tillbakalutad mot pulpeten och röker en cigarr är väldigt stor och visar mycket tydligt denna skillnad. Rubriken ”Billiga kläder” förstärker utnyttjandet av arbetarna.
2. **Arbetarna är fattiga och mycket dåligt betalda.** Det faktum att arbetarna är skelett utan några kläder visar att deras situation är mycket svår, att de inte får tillräckligt med pengar för att äta sig mätta och skaffa sig kläder.
3. **Förmannen (ägaren?) tjänar mycket pengar.** Mannens kläder, höga hatt, att han är fet, att han inte arbetar utan bara sitter tillbakalutad och tittar/kisar/blundar med handen i byxfickan och röker en cigarr visar status – han behöver inte göra något utan får in pengarna ändå.

Minst två av de övre påståendena skall finnas med i svaret för att få full poäng på denna uppgift.

2. ”Den främsta orsaken till utvecklingen av den tidiga industriella revolutionen i England var den tekniska utvecklingen i landet”.
Ta ställning till detta påstående med hjälp av de två källorna ovan samt din egen tillägnade kunskap. Använd dig av samtliga källkritisk kriterier

[15 poäng]

KÄLLA 1: Påståendet ”Den främsta orsaken till utvecklingen av den tidiga industriella revolutionen i England var den tekniska utvecklingen i landet” **stöds ej i Källa 1.** Den tekniska utvecklingen nämns i stort sett inte alls (endast i förbigående ”Samtidigt lät regeringen den inhemska ekonomin arbeta ganska fritt med få restriktioner, vilket uppmuntrade personliga initiativ, **tekniska förändringar** och en fri marknad.”)

URSPRUNG: Utdrag från en lärobok för högre utbildning (universitet) i USA. McKay, John; Hill, Bennett D. & Buckler, John. Västvärldens historia. Fjärde upplagan. Volym C “Från Revolutionerna till nutid”. Houghton Mifflin Company. 1991 (sidorna 692–693)

SYFTE: Huvudsyftet med att skriva en lärobok för högre utbildning (universitet) är först och främst utbildning – att förmedla kunskap. Ett annat syfte är att göra en viss karriär inom högre utbildning – att bli uppmärksammas som akademiker. Ett tredje syfte kan också vara monetär – dvs. att försöka tjäna lite pengar. *Vad är då värdet respektive begränsningen av denna lärobok skriven av tre olika författare / Äkthet-rimlighet... / Närhet i tid till själva händelserna... / Beroende... / Tendens...*

ÄKTHET: Då det gäller ett utdrag från en lärobok för högre utbildning så är det möjligt att skaffa ett exemplar (eller låna via något universitet, online, etc...) slå upp sidorna och kontrollera att de stämmer med källans ursprung.

TID: Detta är en **icke-samtida** källa. Den är skriven långt efter industrialismens genombrott i Storbritannien (denna upplaga, den fjärde, är utgiven 1991) vilket är en begränsning. Fördelen är att flera arbeten av professionella historiker har gjorts om den tidiga industriella revolutionen i England och resultaten av dessa arbeten finns ofta med i olika uppslagsverk. Det innebär också att det finns olika tolkningar av orsakerna vilket framkommer i detta utdrag.

BEROENDE: Detta är en **sekundärkälla**. Med andra ord så har källan påverkats av olika arbeten som skrivits om orsakerna till den tidiga industriella revolutionen i England. Utdraget kan också ha påverkats av det faktum att det är tre olika författare som skrivit läroboken. Så beroendekriteriet är något som måste betonas i just denna källa. Att det inte finns några hänvisningar till källor samt att det endast är en del av en större text innebär att vi får svårt att kontrollera beroendet av andra källor.

TENDENS: Språket är relativt neutralt och författarna ger inte tydligt några indikationer på att stödja vissa politiska, religiösa, etc... idéer. Det är med andra ord en ganska typisk lärobokstext vilket ger källan en viss trovärdighet.

VÄRDE: Detta är en sekundärkälla som är skriven långt efter den tidiga industriella revolutionen i England. Detta är en fördel eftersom författarna har kunnat studera orsakerna till den industriella revolutionen i England mer ingående då det har publicerats flera källor alltsedan händelserna under den senare delen av 1700-talet och början av 1800-talet. Det finns tre namngivna författare som (vi antar) är akademiker, historiker och därför får anses som professionella inom detta område. Det är definitivt en styrka. En lärobok vid universitetet är dessutom ett läromedel som läses av många studenter, en del kollegor inom den högre utbildningen (och inom andra utbildningsnivåer). Om det fanns stora felaktigheter i artikeln så skulle detta påpekas, läroboken skulle ifrågasättas och förmodligen försvinna från marknaden. Det faktum att detta är en fjärde upplaga tyder på att det använts under en längre tid, det har tryckts en större mängd av läroboken och den har redigerats om flera gånger. Det förstärker värdet av källan.

BEGRÄNSNING: I utdraget finns inte några källor nämnda. Detta är bara en del av en större text och vi vet inte vad som sägs i resten av kapitlet. Denna fjärde upplaga är publicerad 1991 vilket innebär att den är trettio år gammal (2021). Vi vet inte när den första upplagan är tryckt men helhetsintrycket är att dessa uppgifter börjar bli gamla. Mycket händer inom historievetenskapen och detta finns (av naturlig anledning) inte med i läroboken. Allt detta – inga redovisade källor; att det endast är en liten del av en större text samt att det inte finns publiceringsdatumet är trettio år tillbaka i tiden begränsar denna källa.

KÄLLA 2: Denna visuella källa fokuserar på industrialiseringens arbetsförhållanden. Vi ser ett antal skelett (över ett dussin) som sitter på ett stort bord och syr kläder i en ganska stor lokal. De verkar arbeta mycket målmedvetet (sitter lutade över sitt arbete och tittar inte upp). Vi noterar vidare att ingen av skeletten har kläder på sig. Till höger i bilden sitter en tjock herre i hög hatt och brokiga kläder. Han röker cigarr och verkar övervaka de som sitter och syr. För att förstärka hans avslappade attityd så blundar han (ev. kisar med ögonen) och har ena handen i byxfickan. Mannen lutar sig (med ryggen) mot en pulpet. Lite till höger om den tjocke mannen bakom pulpeten kan vi skymta ett ansikte. Kanske är det den person som håller reda på räkenskaperna. Bildtexten till denna karikatyr är ”*Billiga kläder*”.

1. **Bilden kritiserar förhållandet för arbetare i Storbritannien under den tidiga industrialiseringen, bl.a. så finns det en stor skillnad mellan de som arbetar och de som övervakar arbetet.** Skillnaden mellan skeletten utan kläder som alla sitter böjda och arbetar och den välklädde tjocke mannen med handen i byxfickan som sitter tillbakalutad mot pulpeten och röker en cigarr är väldigt stor och visar mycket tydligt denna skillnad. Rubriken ”*Billiga kläder*” förstärker utnyttjandet av arbetarna.
2. **Arbetarna är fattiga och mycket dåligt betalda.** Det faktum att arbetarna är skelett utan några kläder visar att deras situation är mycket svår, att de inte får tillräckligt med pengar för att äta sig mätta och skaffa sig kläder.
3. **Förmannen (ägaren?) tjänar mycket pengar.** Mannens kläder, höga hatt, att han är fet, att han inte arbetar utan bara sitter tillbakalutad och tittar/kisar/blundar med handen i byxfickan och röker en cigarr visar status – han behöver inte göra något utan får in pengarna ändå.

Eftersom det inte finns några maskiner eller någon form av teknik så drar vi slutsatsen att **denna karikatyr (Källa 2) inte stödjer påståendet** ”*Den främsta orsaken till utvecklingen av den tidiga industriella revolutionen i England var den tekniska utvecklingen i landet*”.

URSPRUNG: Denna karikatyr av tecknaren John Leech publicerades i *Punch Magazine* (en satirisk brittisk veckotidskrift) 1845. Bildtexten till denna karikatyr är: *Billiga kläder*.

SYFTE: En skämtteckning (karikatyr) är en överdriven bild i syfte med att framställa en eller flera personers karakteristiska drag eller hållning genom olika stereotyper så att man får en viss skrattretande effekt. Ibland kan syftet vara politiskt. Ibland är det socialt.

TID: Detta är inte en **samtida källa** (en skämtteckning från den engelska satiriska veckotidningen ”*Punch Magazine*” 1845). Den industriella revolutionen startade i England under slutet av 1700-talet så 1845 är ett sent datum. Mycket har hänt och flera av de mer negativa effekterna av den industriella utvecklingen har kommit fram. Det är ändå värdefullt att den visar hur en engelsk satirisk veckotidning uppfattar industrialiseringen i landet – arbetsförhållandena i ett företag som tillverkar ”billiga kläder”.

BEROENDE: Karikatyren har påverkats av flera olika källor eftersom den inte är samtida. Det är en sekundärkälla eftersom det finns ett klart beroendeförhållande till den samtida debatten, vad ”*Punch*” vill publicera samt ett ev. antagande om vad den allmänna opinionen är i landet vid mitten av 1800-talet.

TENDENS: Detta är en karikatyr, en skämtteckning vilket innebär att den tydligt speglar en överdrift av industrialiseringen. En skämtteckning består ofta av olika stereotyper, mer eller mindre tydliga. I denna teckning så är de mycket tydliga – arbetarna framställs som hårt arbetande skelett och förmannen (ägaren?) är tjock, lat, välklädd samt arrogant. Detta kan delvis bero på tidningens politiska idéer, delvis bero på den brittiska samtidens idéer och/eller tecknarens rent personliga idéer. Helt klart är att den ej speglar ett neutralt sätt att se på Englands industrialisering.

VÄRDE: Det är värdefullt att karikatyren är från 1845. En så pass gammal karikatyr kan ge en hänvisning om den allmänna opinionen i ett land eftersom skämttecknare och satiriska tidningar ofta försökte pejla den allmänna opinionens åsikter och idéer. I detta fall så ser vi att debatten om arbetsförhållandena har kommit i fokus. Industrialismen förde inte bara med sig en positiv utveckling.

BEGRÄNSNING: Det är ingen tvekan om att en skämtteckning inte är neutral. Den är alltid tendentiös. En skämttecknare använder stereotyper och överdriver utseendet på personer och händelser i syfte att skapa en reaktion, oftast en skrattretande effekt. Veckotidningen Punch policys och idéer, Storbritanniens ev. presslagar samt tecknarens egna personliga åsikter och idéer är andra delar som kan begränsa det källkritiska värdet av denna källa.

EGEN KUNSKAP: I denna del kan både kunskap som stödjer och kunskap som motsäger källorna ovan ingå. Det är viktigt att eleverna visar att de har mer kunskap än den som finns i källorna ovan – att de har tillägnat sig en viss egen kunskap via läroboken, lektionsgenomgångarna och de utdelade stencilerna. Då det gäller den tidiga industrialismen i England så har en hel del tagits upp i **läroboken** (ENGLAND – Effektivare jordbruk – större tillgång på arbetskraft; Tillgång till goda kommunikationer; Stabila politiska förhållanden; Tillgång till råvaror och energikällor; Teknik; Ökad efterfrågan; Pengar att investera – FRÅN FÖRLAGSSYSTEM TILL FABRIK – ”Perspektiv på industrialiseringen – Industrialiseringens orsaker”; Spinning Jenny – den första mekaniska spinnmaskinen; Fabrikerna slår igenom; Behovet av järn; Med dunder och dån – ångmaskinen uppfinns; Entreprenörens betydelse; VÄRLDEN KNYTS IHOP – Ångan revolutionerar transporter; Järnvägarnas betydelse – på väg mot en globaliserad värld; Avindustrialiseringen i Indien samt förutsättningarna i och med JORDBRUKSREVOLUTIONEN – Nya metoder och större lönsamhet; Befolkningsexplosionen som höll i sig; Bättre mat; Förbättrade mediciner; Den demografiska transitionen) + **artikeln om den industriella revolutionen** (I England så kom följande delar påverka den tidiga industriella utvecklingen – Den konstitutionella monarkin; En jordägande adel som drev igenom olika reformer inom jordbruket (bl.a. enclosure) vilket ledde till den agrara revolutionen; användningen av naturgödsel, nya redskap som radsåningsmaskin och kup-plog används, nya kulturväxter som kålroten prövas och större och fetare nötboskap avlas fram vilket leder till ökad lönsamhet – mer investeringar; småbönderna tvingas bli lantarbetare vilket ger tillgång till arbetskraft; att England var en sjönation med ökande inkomster av fjärrhandel och att även därigenom riskvilligt kapital skapades; kolonierna bidrog med råmaterial (Nordamerika och Indien – billig bomull); ny teknik (Englands stora stenkolsresurser kunde användas i stålframställningen) – med andra ord så hade England tillgång till samtliga viktiga råvaror för framställning av järn, stål och kläder; den moderna vetenskapen var etablerad i England (en empirisk tradition vilket gynnade en teknikutveckling; tekniska nyheter – som den mekaniska vävstolen och ångmaskinen; förbättrade kommunikationer – via vatten – en mycket lång kust med många hamnstäder samt ett ständigt växande kanalsystem; ångmaskiner som sattes på hjul och drev lokomotiv på de nylagda järnvägsrälsarna; och skotten MacAdam som förbättrade de gamla vägarna – dock det viktigaste är att svaret fokuserar på frågan!

HISTORIESYN: Båda källorna representerar en **materialistisk historiesyn**. De poängterar samhälleliga och ekonomiska faktorer. I detta fall så får vi en närmare syn på det industrikapitalistiska systemet. **Källa 1** fokuserar på flera faktorer, inte individer, som kom att leda till den industriella revolutionen i England. Framförallt så betonas de ekonomiska faktorerna ”*Först och främst passade den expanderande globala ekonomin under sjuttonhundratalet det merkantilistiska England anmärkningsvärt bra.*” / ”*Det fanns inte heller några inhemska tullar som hindrade handeln*” / ”*Till skillnad från 1700-talets Frankrike hade England en effektiv centralbank och välutvecklade kreditmarknader.*” / ”*Samtidigt lät regeringen den inhemska ekonomin arbeta ganska fritt med få restriktioner, vilket uppmuntrade personliga initiativ, tekniska förändringar och en fri marknad.*”. **Källa 2** fokuserar och kritiserar ett utnyttjande av billig arbetskraft, med andra ord inga kända personer – individer i denna karikatyr. Detta är en begränsning av källornas värde.

KÄLLKRITISK DISKUSSION: Efter det att eleverna gått igenom de olika källorna samt den egen tillägnade kunskapen så skall en diskussion om källvärdet hos de två källorna finnas med. Där bör det bl.a. framgå att:

- De två källorna är **olika**. En källa behandlar flera olika orsaker till den tidiga industrialiseringen i England (**Källa 1** – akademisk lärobok), den andra källan kritiserar arbetsförhållandena inom det industrialiserade England (**Källa 2** – skämtteckning).
- En källa belyser flera olika orsaker som gemensamt leder till att den industriella utvecklingen ("revolutionen") startar i England (**Källa 1** – akademisk lärobok)
- Båda källorna är **icke-samtida**.
- En källa är klart tendentiös (**Källa 2** – skämtteckningen)
- En källa är skriven av experter – historiker (**Källa 1** – akademisk lärobok)

Diskussionen som följer den källkritiska utvärderingen skall innehålla följande:

- Ett klart svar på frågan om källan stödjer påståendet eller inte
- Egen kunskap som tar upp diskussionen om den tekniska utvecklingen var den främsta orsaken till den tidiga industrialiseringen i England
- Resultatet av den källkritiska diskussionen för att avgöra om den ytterligare förstärker eller ifrågasätter påståendet
- Diskussionen bör vara väl strukturerad och leda fram till olika punkter som senare summeras i en kortare slutsats. Denna slutsats skall tydligt besvara frågan i Uppgift 2!

UPPGIFT 2: Detta är en uppgift som skall innehålla en utvärdering av de båda källorna i relation till uppgiften. Duktigare elever förväntas diskutera källvärdet hos källorna. Det är också viktigt att den egna kunskapen – flera detaljer finns med så att det blir en bra diskussion. Om eleverna gått igenom de tidigare uppgifterna (Uppgift 1a och 1b) noggrant så blir denna uppgift betydligt lättare. Om inte så kan den både ta tid och bli ganska svag. Vid bedömningen av denna uppgift så används en matris. På nästa sida så finns en kopia av denna matris.

Namn: _____

Klass: _____

KÄLLKRITIK PROV 1 - RESULTAT

Fråga 1a: _____ (Max. 3 poäng)

Fråga 1b: _____ (Max. 2 poäng)

RÄTTNINGSMATRIS – FRÅGA 2

Poäng	Nivåbeskrivningar			
	Fokus	Källor	Källkritik	Egen kunskap
11–15	Svaret är väl fokuserat på frågeställningen.	Tydliga hänvisningar görs till källorna och dessa referenser används effektivt som bevis för att stödja analysen.	En tydlig genomgång av de olika källkritiska kriterierna och dessa används effektivt för att stödja analysen.	Svaret visar exakt och relevant egen kunskap. Det finns en klar syntes av den egna kunskapen och källmaterialet.
6–10	Det finns ett generellt fokus på frågeställningen.	Hänvisningar görs till källorna, och dessa referenser används som bevis.	En genomgång av de olika källkritiska kriterierna men de används endast som referens i huvudtexten.	Den egna kunskapen saknar viss relevans eller noggrannhet. Det finns få eller inget försök att skapa en syntes mellan kunskap och källmaterial.
1–5	Svaret fokuserar inte på själva frågeställningen.	Hänvisningar till källorna görs, men på denna nivå kommer dessa referenser sannolikt att bestå av beskrivningar av innehållet i källorna snarare än användandet av källorna som bevis.	Någon/några källkritiska kriterier nämns men endast som en mer generell beskrivning av källan.	Det finns inte mycket egen kunskap i svaret och/eller där det finns egen kunskap så är den till stor del felaktig eller irrelevant.
0	Svaret når inte upp till någon av nivåbeskrivningarna ovan.	Svaret når inte upp till någon av nivåbeskrivningarna ovan.	Svaret når inte upp till någon av nivåbeskrivningarna ovan.	Svaret når inte upp till någon av nivåbeskrivningarna ovan.

Fråga 2: _____ (Max. 15 poäng)

TOTALT ANTAL POÄNG: _____ (Max. 20 poäng)